

URAY ZOLTÁN

GYŐZNI ÉS VIGYÁZNI

Kérdezett Jakabffy Tamás

■ – *Az, hogy egy tudós ember sportol, képzőművészkedik vagy zenél, az nemigen lep meg senkit. De azért egy olimpiai részvétel mégiscsak azt jelzi, hogy az illető csúcssportoló. A kolozsvári Minerva-épület alagsori sporttörténeti gyűjteményében ott vannak a trófeák, serlegek, a vívósisakod meg egy töröd. Ez egyfajta „kanonizáció” jele. De mi a Te vívó-történeted kezdete?*

– Német elemibe jártam. Tízéves voltam, amikor – a magyarok bejövetelével együtt – feltűnt egy nagybátyám is Kolozsváron, aki katonatiszt volt. Felelevenítettük a rokonságot, és a találkozások során a nagybátyám nagyon megszeretett – nekik nem volt gyerekük. Ő katonatisztként vívó is volt, nekik tudniillik kötelező volt a sport, a vívás pedig külön becsületnek örvendett a sportok között. Kaptam a nagybátyámtól két sisakot, négy vívókardot meg két tört.

Szóval... „játékból” kezdődött... Különösebb szakszerűség nélkül, az iskolatársaimmal kezdtünk el vívni. Aztán már komolyabban is utánaolvastunk. Tizenkét-tizenhárom évesen persze szerelmesek voltunk Dumas-ba, *A három testőr*, a *Hűsz év múlva* nyomán szabályosan mi lettünk a négy testőr, így rendszeresen vívtunk nálunk, az udvaron. Édesapámnak asztalosműhelye és egy nagy deszkarakára volt, hatalmas udvarral, ott tanulgattuk a könyvekből az alapállást, meg hogy milyen védések, milyen támadások vannak. Tehát abszolút amatőr módon kezdtünk vívni.

Vége lett aztán a háborúnak, elkezdődtek a nagy május 1-jei kivonulások. A régi kolozsvári vívók már '45-ben újrászervezték az intézményes ví-

Az olimpiára megérkezve a Szovjetunió küldöttségének valamelyik korifeusa kijelentette, hogy ők kapitalista sportolókkal nem hajlandók egy táborban lenni.

vást. 1946. május 1-jén odamentem hozzájuk, és megkérdeztem tőlük, hol lehet beiratkozni a vívóegyesületbe.

Az a játék, amit a negyvenes évek közepétől az udvaron űztünk, oda vezetett, hogy rendkívül gyorsan tanultam a vívást. A rendszeres vívást '46-ban kezdtem. Annyira bennem volt a vívás iránti érdeklődés és a *mozgás*, a vívómesterem, Ozoray Schenker Lajos pedig annyit csiszolt rajtam, hogy '47-ben Bukarestben második lettem az országos ifjúsági bajnokságon. Utána meg, ameddig csak „ifinek” számítottam, végig országos bajnok voltam. '50-ben bekerültem a felnőtt válogatottba.

'50-től '57-ig a román válogatott tagja voltam, részt vettem minden hazai és nemzetközi mérkőzésen, amelybe a román válogatott benevezett.

– *Határvonálnak számítható-e a háború befejeződése a kolozsvári vívásban? És ha igen, volt-e ennek az újraindulásnak igazán nagy, meghatározó személyisége?*

– Kolozsváron nagyon komoly tradíciója volt a vívásnak. Már a harmincas években volt egy „osztrák–magyar” vívómester, az imént említett Ozoray Schenker Lajos, egy katonatiszt, aki elég korán leszerelt, és a kolozsvári piarista gimnáziumban volt tornatanár. Ő szervezte meg a kolozsvári vívóéletet. Volt már Kolozsváron vagy két-három vívóklub, az Universitate a románoknak, a zsidóknak Hagibor néven. A magyaroknak pedig volt a KAC, a Kolozsvári Atlétikai Club. Később, 1946-ban lett belőle BEAC, vagyis Bolyai Egyetemi Atlétikai Club. Én már ebbe kerültem be.

Rendkívüli ember volt Ozoray Schenker Lajos, a „Tanár úr”, és korántsem csak vívást tanított nekünk. Mint középiskolai tanár és mint katolikus gimnáziumi tanár rendkívül nagy súlyt fektetett a fegyelemre, és a sport mellett viselkedésre és az életmód tudatos kialakítására is nevelte a diákokat. Persze voltak neki nagy mondásai, amin akkor mosolyogtunk, de – később beláttuk – életre szólóan óriási tanácsok voltak: hogy miként étkezzünk edzések előtt, hogy egy sportoló milyen módon állítsa be a napirendjét; a higiéniétől az illemig mindenfélében útbaigazított. Nekünk nagyon öregnek tűnt – volt vagy hatvanöt éves, amikor hozzá kerültem. És 75-76 éves koráig tanított, akkor vonult vissza. Nagyon fellendítette a kolozsvári vívóéletet...

Én inkább a vívóélet kontinuitását látom. Természetesen az ifjúsági csapat vívójaként kezdem ezt a kiemelkedő városi teljesítményt „értékelni”. 1920 és 1976 között egyéniben 48 országos ifjúsági bajnoksági érmet hoztunk mi, kolozsváriak, négy fegyvernemben – férfi tőr, női tőr, párbajtőr és kard –, a felnőttéknél 72 érmet.

Meg kell jegyezmem: ennek a folyamatnak – tudniillik a kolozsvári vívás felvirágzásának – a jól dokumentált történetét 2009-ben könyv formában is összefoglalta három szerző: Killyéni András, Sallai András Loránd és Kovács-Hont Imre. De bizonyára még további tényekre, összefüggésekre, részletekre is fény derül, amikor Kolozsvár nagy sportkrónikásának, László Ferencnek a hagyatékát tüzetesebben átvizsgálják.

Ami Ozoray Schenker Lajos kolozsvári „életművét” illeti, úgy az ötvenes évek elejétől-közepétől kezdett beérni a munkássága. Éppenséggel lehet a sors iróniájának tartani – én inkább a Tanár úr nagyszerűségének tudom be –, hogy Romániának bármely típusú éremből először kolozsváriak hoztak. Az első ifjúsági világbajnoki helyezést ifj. Guráth Béla hozta el 1962-ben, az első két főiskolás vb-érmet én szereztem meg Budapesten '54-ben (tőr egyéniben bronz és a kardcsapattal bronz). A felnőttek világbajnoki trófeái közül egyéniben Románia első érmét Orbán Olga hozta 1962-ben (Buenos Aires). Az első olimpiai érmes szintén Olga volt, aki '56-ban ezüstöt nyert a melbourne-i olimpián, ahol csak női törben képviseltettük magunkat.

A rengeteg érem is bizonyítja azt, hogy az ötvenes és hatvanas években Kolozsvár Bukarest után – vagy éppen *mellett* – vezérszerepet játszott.

– *Aztán feltört a szatmári vívóiskola is, Csipler Sándorék...*

– Persze. Az ötvenes évektől már Szatmár is be-bejuttatta a válogatottba az embereit. Kiemelkedő volt női törben egy Şamşudeanu nevű, félig magyar, félig román

kislány. Csiprer Sanyi bácsinak egyébként – akinek a bronz mellszobra méltán áll a szatmárnémeti vívóterem előtt – rengeteget köszönhetek. Mint egy fanatikus, úgy tréningezett velem. „Belőled világbajnokot csinálók” – mondta állandóan. Én meg már teljesen kimerültem, annyit *leckéztünk* – így mondtuk az edzésnek –, olykor erőm határáig jutottam. (Sajnos Sanyi bácsinak nem lett igaza: két tus választott el attól, hogy 1954-ben főiskolás világbajnok legyek. Pedig életemben olyan jól nem vívtam. Nem kerültem a döntő párbajba, Gyuricza József, illetve Szőcs Bertalan magá mögé utasított... Érthető: Gyuricza tényleg jobb volt nálam, ezt 1955-ben a római felnőtt vb-n is bizonyította. Igaz, Rómába minket anyagi okokra hivatkozva végül nem is vittek el...)

– *Életedet az MTA-tagsággal is fémjelzett sugárbiológusi szakma/hivatás és a vívás egyaránt meghatározza. Megkísért a gondolat, hogy a biológus-kutató és az élsportoló szerepe között egyszer-másszor konfliktus adódhatott.*

– Persze. Volt konfliktus, úgy is mondhatnám: egzisztenciális. És belefolyt ebbe a történelem, közrejátszott a politikum. 1948-ban édesapámnak a házáat, műhelyét, mindenünket államosították. Édesapám ráadásul gyomorfekélyes volt, s az óriási sokk következtében hashártyagyulladás állt be, egy héten belül meghalt. Mindenünk elveszett, beleértve Édesapámat is. Ott maradtunk ketten Édesanyámmal, a maradék család anyagilag összeomlott; kaptunk egy egyszoba-komfortos lakást az akkori Malinovszkij téren (korábban Bocskai, majd Hitler, ma Avram Iancu).

Csak hogy én '47-ben már országos ifi vívóbajnok voltam! Az idő tájt rájöttek arra, hogy az élsportolókat támogatni kell. Ennek nyomán komoly anyagi segítségben részesültem: ingyen kaptam reggelit, ebédet, vacsorát – volt akkor az U-nak egy sportkantinja –, nemzetközi versenyekre vittek, s olyankor bizony elég jó pénzt kaptunk, vehettünk belőle egy-egy rend ruhát, cipőt. Vagyis a sportolói teljesítményemből teljesen eltarthattam magamat. S ez a háttér kimondhatatlanul jól jött nekem – a fent említett körülmények miatt.

A középiskolában tehát ünnepelet sportoló voltam, mégsem vettek fel az UTM-be – az UTC vagy magyarul a KISZ elődjébe. Úgy bántak velem mint osztályellenséggel. Ezt ugyanakkor nagyon tompította a sportsiker.

Vásárhelyre felvételiztem az orvosira. 9-esen felül sikerült a felvételem (az iskolában is az első három-négy között voltam), csak hogy '50-ben bejött a rendelet, hogy kulák és kisiparos gyermekeket nem lehet felvenni, vagy csak nagyon korlátozott számban. Akkor a magas felvételi jegyem dacára sem volt mit tennem: hazajöttem Kolozsvárra.

Itt akkor más világ volt, de lényegesen különbözött az akkori vásárhelyitől is! Ma már nem lehet titok, hogy a székelyek és az öntudatos vásárhelyiek is „nagy kommunisták” voltak, erősen vonalások lettek. Valahogy ez benne volt a közhangulatban. Össze sem lehet hasonlítani a vásárhelyi egyetememet a Bolyai Egyetemmel vagy aztán később a román egyetemekkel. Vásárhelyen kemény osztályharc volt! Úgy gondolom, mi, magyarok véresen komolyan vettük ezt az osztályharcosdit, és olykor többet adtunk belőle, mint amennyit kértek. (Azt hiszem, az a jó a románokban, hogy semmit sem akarnak épp annyira komolyan venni...)

– *Vásárhelyen tehát nem vettek fel az orvosira... és ez szerencsés fordulat. Mert hogy Kolozsváron higgadtabb környezetbe kerültél...*

– Miután kirúgtak Vásárhelyről, a kolozsvári U-nak volt egy magyar főtitkára, egy Jenei Miklós nevű, fantasztikus összeköttetése volt Kolozsváron mindenkivel... Vásárhelyen viszont megkaptam a „papírokat”, ezekből megtudtam, milyen jegyekkel jutottam be oda, ahonnan kidobtak. Jenei biztatására 1950 őszén elmentem tehát Csűrös István professzorhoz, a kolozsvári egyetem természettudományi karának akkori dékánjához. Ő nagyon kedvesen fogadott, és ennek nyomán simán, minden kötekedés nélkül felvettek.

A vásárhelyi „karrierem” úgy egy hónapig tartott. Pedig a vásárhelyi vívócsapatnak erősen jól jött, hogy oda kerültem. Kaptam lakást, kosztot, mindent – ingyen. De hát bejött ez a rendelet októberben, repültem is haza.

– *Az intézményes sportszervezetnek nem volt akkora politikai befolyása megfelelő helyeken, hogy esetileg ellensúlyozzon vagy felülírasson egy ilyen ideológiai alapú intézkedést?*

– *Később* lett. Majd erről is beszélünk. Bekerültem ide, elvégeztem az első évet. A másodévet is elkezdtem, 1952. január 1-jén azonban megkaptam a behívót az olimpiai keretbe. Ekkor kezdődött a „cirkusz” a tanulással és a vívással. Nagyon nehéz volt mindkettőnek megfelelni.

Talán nem fölösleges elmondanom, hogy egy olimpiai előkészítő abból áll, hogy felvisznek Bukarestbe, és mindennap hat órát edzel, délután kötelező séta vagy kötelező sportjáték. Reggeltől estig el vagy foglalva. S ez ment januártól augusztusig.

Augusztusban jöttem haza a helsinki olimpiáról. S akkor megjelent egy elvtárs Bukarestből, és azt mondta: számítanak rám, és készüljek, mert a következő olimpián meg kell mutatni, mit tudunk (ez Melbourne lett volna, '56-ban), s hogy kérjek, amit csak akarok, mert ők segítenek. Azt kértem: én orvos szeretnék lenni, tegyenek be a kolozsvári román orvosira. Az elvtárs feljött velem a rektorátusra, és szó nélkül, kedvesen, szépen másodéves lettem a román orvosin. Az igazi kínlódás ekkor kezdődött. Hiszen elköteleztem magam, hogy hetente legalább négyszer-ötször megyek edzésre, plusz amikor hívnak, azonnal rohanok Bukarestbe a „lotba” (a válogatott keretbe).

Kínlódva, fogcsikorgatva elvégeztem a másodévet és a harmadévi első félévét. Ekkor „futott be” a római világbajnokság. Egyszerűen nem tudtam a harmadévi vizsgáimat letenni, bár a sportpolitikus elvtársak közbenjárására magam választhattam vizsgaidőpontokat. Szóval lehetetlen volt. Évre buktam, ahogy akkor mondták. Feltevődött hát a kérdés: épp amikor a csúcson vagyok, akkor hagyjam abba a vívást?...

S akkor visszamentem a természetrajzra. Ugyanannak a Csűrös professzornak köszönhetem, hogy visszavettek. Már ismert, és az az érzésem, hogy szeretett is, mert megértette a gondomat, láthatólag azonosulni tudott a tépelődéseimmel. Visszamentem a biológiára, a különbözőzeti vizsgákat egymás után letettem. '54 végére már rendszeresen elvégeztem a harmadévet, majd '55-ben befejeztem a biológiai alaptanulmányokat. Közben még azt is meg tudtam engedni magamnak, hogy a főiskolai világbajnokságon, Budapesten vívhassak. Életem egyik legsikeresebb versenye volt. Kaptam is érte egy munkaérdemrendet meg „A Sport Mestere” kitüntetést.

– *Térjünk vissza még az élsport és a politikum ötvenes évekbeli összefonódására. Mennyiben segítette és mennyiben gátolta a sportteljesítmények kibontakozását az, hogy egy monolit ideológia mentén határozták meg a sportpolitika széljárását?*

– Amikor a nemzetközi ifjúsági, majd pedig a felnőtt megmérettetésekre utaltam korábban, azoknak a többsége természetesen a *szocialista* tömbre értendő. '55-ben például – abban az évben, amikor nagy nehezen elvégeztem az egyetemem (de nem államvizsgáztam!) – sor került a varsói Világifjúsági Találkozóra, s ennek mentén amolyan kisebb „szocialista világbajnokságokra” is minden sportágban. Ami a vívást illeti, ott volt a Szovjetunió, Kelet-Németország, Magyarország, Csehszlovákia meg persze mi is...

Bár igen színvonalas megmérettetések voltak ezek a főiskolai vb-k, a romániai válogatott vívóinak többsége – ezt azért nem hallgathatjuk el – *katona* volt, tisztak; azt hiszem, a vívók közül egyedül voltam főiskolás, a többiek mind olyan fiatalok, akiket beszállítottak a hadsereg, rangot kaptak, meg persze belügyesek is – a „dinamósok”.

A politikum tehát a válogatott összeállításába kényszerűen beszűkült, de ez csak igen áttételesen érintette a sportolókat, illetve a felkészülést. A sportminisztériumban minden sportágnak megvolt a maga hivatala, a vívásnak is. A vívószövet-

ség elnöke, alelnöke, főtitkára, csapatkapitánya mind régi vívók és/vagy politikai emberek voltak, *aktivisták*. A Helsinkibe kiutazó olimpiai vívóknak volt két politikai „vezetőjük”, akik közül az egyik abszolút nem értett a víváshoz, a másik viszont igen, de ő is politikai karriert futott be. Volt azonban két civil tisztünk is, róluk persze tudtuk, hogy szekus tiszték. Az egyik tiszt a négy magyarra vigyázott, a másik tiszt az öt románra. Állandóan kísérték minket, nélkülük semmit nem lehetett csinálni. Sétákon is velünk tartottak, nem mehettünk ki nélkülük az olimpiai táborból, csak csoportosan, felügyelet alatt.

De hogy lásd, milyen körítése volt a sportnak a szocialista „táborban”: a helsinki olimpián történt. Kölcsönkaptam egy fényképezőgépet egy barátomtól. Az olimpiára megérkezve a Szovjetunió küldöttségének valamelyik korifeusa kijelentette, hogy ők kapitalista sportolókkal nem hajlandók egy táborban lenni. Mai szemmel nézve furcsa megnyilvánulás, ha arra gondolunk, hogy a helsinki olimpia volt a szovjetek első számottevő megjelenése a világversenyen. A finn vendéglátók viszont készségesen kiürítettek egy kaszárnyát egy félszigeten, az olimpiai táborhoz elég közel. Jó körülmények voltak, egy zokszavuk sem lehetett. De úgy illett, hogy a szocialista országok is csatlakozzanak a szovjetekhez. Persze megkaptuk az utasítást, hogy nemcsak a kapitalistákkal, de a baráti országok sportolóival sem szabad engedély nélkül beszédbe elegyednünk. Nem volt tanácsos nagylegénykedni, különben az ember azt kockáztatta, hogy egykettőre kirepül a válogatottból. Szóval vigyáztunk, én magam is tartózkodtam a kapcsolatteremtéstől, hiszen a sportból tartottam fenn magam, nem tehettem kockára az egzisztenciámat. De nem mindenki volt ennyire óvatos. Szántai Jancsi talált magának egy portugál magyart (sőt megjegyzem: az amerikai törvívó csapatban is volt két magyar!). Amikor azonban a szekus tiszt véletlenül meglátta, hogy Jancsi a portugáliai magyar fiúval ismerkedik, rámutatva a kölcsönkapott fényképezőgépre, fojtott hangon utasított, hogy fényképezzem le őket. Hála Istennek, hirtelen eszembe jutott, mivel vághatnám ki magamat: azt mondtam, nincs több filmem. Szerencsére elhitte.

– *És mi lett a melbourne-i részvétellel? Hiszen négy évvel azelőtt azon a címen ajánlottak fel mindenféle kedvezményt, hogy a szívós előkészület célpontja az ausztráliai olimpia.*

– A válogatottban benne voltam, januártól őszig gyakorlatilag végigvívjuk az évet. Volt viszont Csehszlovákiában egy verseny, egyféle szelekciós vagy minősítő verseny. A válogatottban Tudor volt a legjobb, én a második, Marinescu a harmadik... ezek nem voltak katonák, de volt két katonatiszt, két őrnagy: Chelaru és Vâlcea, új román katonatiszték, a szekusok emberei, őket mindenhova benyomták. Úgy állították össze a csapatot – ez már Helsinkiben is így történt –, hogy a „bizalmiak” kiszorítottak jobb vívókat. Engem Helsinkibe készülve nem. De a melbourne-i keretből már igen.

– *A Te történeted az olimpiai válogatottban tehát igazságtalanságok elszemvedésének története.*

– Mi tagadás, igen. De nem volt apelláta. Vagy alkalmazkodtál, vagy repültél. A Bukarest–Kolozsvár, románok–magyarok rivalizálás ha nem is élesedett ki nagyon, azért végig fennállt. Én valamelyest megértem őket, állandóan bizonyítani kellett, mindig is valamiféle elsőségért folyt a harc nemcsak a sport, de a politika frontján is.

Minden évben legalább két-három helyre mentünk. '55-ben volt ugye Varsó, itt ötödik lettem, a világifjúsági találkozón, az nagyon kemény verseny volt, '56-ban pedig Budapesten, a felszabadulási emlékversenyen nyolcadik lettem, de a világ legnagyobbjai között. Azt a bajnokságot Eduardo Mangiarotti nyerte, a hatszoros olimpiai és világbajnok! Talán furcsán hangzik, de ez volt a legjelentősebb eredményem: ez a nyolcadik hely.

1955–56-ban már bevezették az elektromos találatjelző berendezést, és minden országból két embert hívtak meg. Akkor a már említett Tudor és én mentünk Budapestre. A magyaroknak volt egy nagyon jó elektronistákból álló csapatuk. Ők is gyártották a találatjelzőt, a franciák és amerikaiak aztán átvették. Akkor talán a 15. helyen végeztem.

– *Edzőként magad is a „belügyinek” számító Dinamo munkatársa voltál...*

– Igen. Miután elvégeztem az egyetemet, Kolozsváron megalakult egy nagyon erős Dinamo-klub. Ennek volt egy A ligás futballcsapata, kézilabda-csapata, kerékpárosok, tornacsapat, egyszóval komplex sportegyesület volt, kb. 3–4 évig élt, utána feloszlott.

Elvégezvén az egyetemet nyilván valami állás után kellett nézmem. A Dinamo ekkor felajánlotta nekem, hogy alakítsuk meg a sportegyesület vívócsapatát. Ezt egy olasz, Adalbert Pellegrini vezette, engem meg kineveztek az „ifjú dinamovisták” edzőjének. 1956 januárjától voltam edző, három évig. Utána megszűnt a Dinamo. És nagyjából ekkor fejeződött be az én vívói pályám is. Az az igazság, hogy már nagyon kacsingattam állás után, mert éreztem, hogy kezd nem menni a dolog. És meguntam a rettenetes edzőtáborokat. „Ideg” kell ahhoz, hogy kibírd a reggeltől estig tartó vívást és hajcsárkodást. Kezdtem tehát utánajárni a klinikákon a jövőmnek.

Közben '58-ban államvizsgáztam. És akkor óriási szerencsém volt, mert akkori-ban jött haza Párizsból Holán Tibor, aki szintén vívott, s akinél egy közös barátunk beprotezsált. Holán tett pontot a vívókarrieremre, mert amikor '59-ben felvett a kutatóintézetbe, megint behívtak a válogatottba, hogy készüljek a párizsi vb-re. Amikor Holánnak előálltam ezzel, kedvesen, finoman azt mondta: „Zoli, vagy vívsz, vagy mesterséget tanulsz.” Végleg befejeződött tehát a vívás, hiszen a válogatott felé egy visszautasítás egyenlő volt azzal, hogy azonnal és végleg leírtak. De nem is bánom.

– *A korlátozások és az állandó ellenőrzöttség mellett azért talán mégiscsak szövéddött néhány külföldi sportbarátság.*

– Persze. Mint már mondtam, minden év április 4-én felszabadulási versenyen voltunk Budapesten. A szervezők összetrombitálták ilyenkor a fél Európát – tudjuk, melyik felét. Komoly nemzetközi versenyek voltak, színvonalasak, világbajnoksági szintűek. Az '56-os alkalmával döntősként még az április 4-i felvonulásra is meg voltam híva. Kiültettek a tribünre, jött Rákosi Mátyás, és a külföldi sportolókkal sorban kezét fogott.

Megismerkedtem a nagy magyar vívókkal, Gerevich Aladárral, Kovács Pállal (ő nyerte Helsinkiben a kardot), de persze Mangiarottival is (6 olimpiai és világbajnoki arany, 5 ezüst, 2 bronz), aztán meg Kárpáti Rudolfval is kapcsolatban maradtam jó ideig. Ő amolyan „dísz-katonatiszt” volt, a Katonák Házának kultúrfőnöke, nagy zenekarát, ő rendezte a koncerteket. Emlékezetes számomra Christian Doriola, vele egy elektromostőr-versenyen vívtam, ahol minden országot két ember képviselt. Emlékszem: Doriola egyáltalán nem vett komolyan a páston, úgyhogy elhúztam 3:0-ra. Akkor levette a sisakját, megnézett, s utána olyan hármat kaptam tőle, hogy azt se tudtam, honnan jön és hova szúr. Egy fenomen volt! Ő is balkezes – akárcsak én. (A balkezesek utálják egymást, mert ha két balkezes összekerül, akkor odalesz az előnyük, amit egyébként a jobbkezesekkel szemben kamatoztathatnak.)

Helsinkibe három héttel hamarabb mentünk ki, mint a magyarok. Közös edzőteremünk volt, s bár nem nagyon volt szabad haverkodni, azért persze mégiscsak szót váltottunk a magyarországi sporttársakkal. Nem volt „vasfegyelem”. Kialakultak barátságok, például dr. Rehrich Bélával, egy párbajtőrözővel. Vele igazán mély kapcsolatba kerültem. Ügyvéd volt, széles látókörű, művelt ember, elméletileg is foglalkozott a vívással, szakkönyvet is írt. Ő '56-ban Melbourne-ben meglépett.

(Megjegyzem, nagyon sok magyar lógott meg abban az évben az olimpiai válogatottakból. Majdnem a fele! Rehrich a svéd válogatottnak lett a párbajtőredzője. Persze '56-ban épp akkor zajlott a forradalom, nem csoda, hogy a java ottmaradt. A Melbourne-be kiküldött sportolók rögtön látták a Budapesten készült filmhíradórészleteket. Később beszéltem Sákovics Józseffel meg a feleségével is, aki szintén világbajnok volt: Dömölki Lídiával, s ők mondták, hogy nekik vetítették a filmeket, hogyan jönnek be az oroszok, és lövik szét Budapestet. Olyan sokk volt ez nekik, hogy nem is sokat gondolkodtak azon, menjenek-e haza vagy ne. Ezek mind világklassziszok voltak, bárhol el tudtak helyezkedni. Sákovics és a felesége az Egyesült Államokban maradtak egy évig. Rehrich Stockholmba jutott.)

Én biológusként '72-ben egyévi kutatói ösztöndíjat kaptam Stockholmba. Már első nap telefonáltam Rehrich Bélának, hogy itt vagyok. Azonnal eljött értem kocsival, és elvitt abba a vívóterembe, amelyet az ő tervei alapján építettek. Kereken egy évig rendszeresen vívtam. Azt mondhatnám: negyvenegy évesen magasan a legjobb törvívója voltam Svédországnak, de persze nem indultam versenyeken... Vezettem vízszint versenyeket, és nagyon szerették, ahogy bírászkodtam. Úgyannyira, hogy meghívtak a svéd királyi palotába. Az öreg Gusztáv testvére volt Svédország korábbi – akkor már halott – vívóbajnoka. Az ő emlékére rendszeresen szerveztek vívóversenyeket. '72-ben meghívtak tehát, hogy a királyi palotában rendezendő emlékversenyt én vezessem. Persze nem mertem elmenni. Félttem, annak ellenére – és kissé *amiatt* is –, hogy egy nagyon rendes nagykövetünk volt, egy Mezincescu nevű kolozsvári orvos, aki valamikor rég kommunistákat bűjtatott. Közös kolozsvári ismerőseink voltak, orvosként beszámoltatott a kolozsvári professzorokról. Amikor Mezincescsunak említettem a királyi palotába szóló meghívást, riadtan intett: „Ülj le, olvass, tájékozódj, azért jöttél. Itt rengeteg magyar klub van – még olyan is, hogy »Erdélyt vissza« Klub. Kérlek, ne menj el ezekbe, mindent és mindenkit figyelnek. Vívjál, tanulj, ne akarj bajt magadnak.” Szóval figyelmeztetett: nem kell feltűnősködni; ha megjelenik a nevem az újságokban, az csak árt mindenkinek, neki is...

De országos bajnokságot vezettem Svédországban! Rehrich sokáig levelezőpartnerem volt, kitüntetést kapott a fiatal svéd királytól is.

Nagyon sok magyar vívóval jóban vagyok a régi nagy gárdából. Sákoviccsal és a feleségével, Dömölki Lídiával, Rejtő Ildikóval... De ez a nemzedék is elapad lassan.

– *Érzékeltél-e valamilyen lényegi változást a vívástechikában az elektromos tállátjelző bevezetésekor?*

– Fantasztikusan megváltozott a vívás. Ezek az elektromos fegyverek jóval nehezebbek, mint annak idején a mi fegyvereink voltak. Nem engedheted meg magadnak azt a kimunkált technikát. A technika nagyon leegyszerűsödött, s a helyét átvette a gyorsaság, a robbanékonyság. A nagy kardvívóink – például az előbb említett Kovács vagy Gerevich – úgy játszottak egymással, mint macska az egérrel. Ilyen ma már nincs; *en garde, allé* – durr... össze. Mindenki azt akarja, hogy ő legyen a támadó, hiszen az van előnyös helyzetben.

Lehet, hogy furcsán fog hangzani, de szerintem a vívásnak fokozatosan megkopott a szépsége.